

А.С. Морозов,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВАРТІСТЬ ГРОШЕЙ У СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

З втратою золотом функцій загального еквіваленту, постало логічне питання про те, що є матеріальним втіленням грошей. Відомо, що еквівалентний обмін можливий лише за умови рівності вартостей благ. Золоті гроші мали свою вартість за рахунок споживчої вартості золота, а перші паперові гроші за рахунок можливості їх обміну на дорогоцінні метали, але що коштують сучасні паперові чи електронні гроші? На сьогодні не існує чіткої наукової уяви про те, що є природою сучасних валют, а отже, й що визначає їх вартість. З іншого боку, від розуміння цієї категорії залежить дієвість, напрями та пріоритети грошово-кредитної політики, а отже, й ефективність розвитку економіки.

Проблема визначення природи грошей усвідомлювалася представниками різних напрямів грошової теорії. Питання сутності грошей знайшло своє відображення у працях А. Сміта, Д. Рікардо, Д. Юма, К. Маркса, І. Фішера, А. Маршалла, А. Пігу, Д. Кейнса, М. Фрідмена, Л. Харриса, Д. Патікіна, Ф. Хаєка та інших відомих економістів. Дослідження актуальних проблем теорії грошей часто публікується і в українській науковій літературі, серед українських авторів треба виділити А. Гальчинського, Б. Івасіва, І. Лютого, В. Міщенко, М. Савлука та А. Чухна.

Предтечею появи сучасних грошей був розвиток кредитних відносин. Кредит виникає у формі комерційної позики. Знаряддям комерційного кредиту є вексель, що згодом міг брати участь у товарному обігу замість грошей. Однак комерційний кредит був обмежений кількісними розмірами індивідуального капіталу. З появою банківського кредиту ці обмеження знімають, оскільки банк міг акумулювати кошти. Також банківський кредит має грошову форму. Знаряддям банківського кредиту – це банкнота, тобто вексель на банк. Банківські білети як кредитні гроші почали випускати окремі банки, а надалі емісією банкнот почали займатися центральні банки.

Але повне витіснення товарних грошей кредитними сталося в процесі усупільнення кредитних відносин. Розглянемо роль кредиту в сучасній економіці України та світу.

Зазначимо факт зростання частки позикового капіталу в пасивах підприємства. В Україні на сьогоднішній день можемо спостерігати постійне падіння частки власного капіталу за рахунок зростання частки довгострокових зобов'язань. Довгострокові зобов'язання в 2004 році становили 7,58 %, в середині 2010 році – 17,2 %, при цьому обсяги власного капіталу зменшилися з 46,97 до 34,5 %.

Кредит вплинув на ціноутворення, породжуючи свою основу ціни – капіталізовану форму доходу, у визначенні якої ключову роль відіграє позиковий відсоток.

Розвиток споживчого кредиту активно впливає на платоспроможний попит населення. Зростання кредитування населення в Україні за останні дев'ять років зросло у 280 разів – з 941 млн. грн. у кінці 2001 року до 2 64 210 млн. грн. у кінці 2009 року.

Відбувається зменшення частки готівки за рахунок чеків, ощадних рахунків і термінових вкладів, які маю кредитну природу. У 2009 році в ЄС частка готівки становила 7,6 % у структурі агрегату М3. У США на кінець 2009 року – частка готівки становила 10,9 % у структурі агрегату М2. У 2009 році в Японії – 7 % в структурі агрегату М3. У Новій Зеландії на кінець 2009 року – 2,1 %, тоді як в Австралії – 3,7 % у структурі показника “Broad Money”. Тенденція щодо зменшення частки готівкових грошей у загальній кількості грошей спостерігається і в Україні. За 14 років існування гривні в 1997 році було зафіксовано найбільше значення частки готівки в розмірі 48,9 %, а найнижче в 2007 році, вона становила 28,05 %.

Отже, позиковий капітал має свою вартість за рахунок здатності до самозростання. Успішні кредитні відносини привело до переходу від товарно-грошового до товарно-кредитного господарства, про що свідчить зростання залученого капіталу в структурі пасивів підприємства, розвиток споживчого кредитування, зменшення готівки в обсязі грошової маси та інше. З часом гроші звільняються від товарного базису, трансформуючись у знаки позикового капіталу. Отже, в сучасних економічних відносинах гроші здатні виконувати свої функції за рахунок власної внутрішньої вартості, яка реалізується за рахунок позикового капіталу.